

ВПЛИВ МОНЕТИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА ІНВЕСТИЦІЇ В ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ В УКРАЇНІ

Розглянуто вплив монетизації економіки на економічне зростання та інвестиції в основний капітал в Україні. Проаналізовано чинники, які необхідні для активізації інвестиційних процесів.

Ключові слова: монетизація економіки, інвестиції в основний капітал.

Актуальність. Проблема активізації інвестування в основний капітал в Україні на сьогодні має першочерговий характер. З одного боку, на підприємствах більшості напрямів економічної діяльності низький технічний стан основних засобів, вони потребують оновлення, з іншого ж боку, необхідне впровадження інновацій у виробничий процес. Все це потребує значних джерел фінансування. Монетизація економіки впливає на рівень та формування джерел інвестицій в основний капітал, тому дослідження цих процесів в Україні є актуальною проблемою.

Огляд літератури. Постановка загальної проблеми. У економічній літературі висвітлювались питання впливу монетарної політики на інвестиційний та інноваційний розвиток в Україні, монетизації економіки України. І.М. Вядрова та С.М. Пашова розглядають систему фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні [1]. М.П. Панковець досліджує цілі, завдання, види, знаряддя, передавальний механізм та ефективність монетарної політики [2]. О. Лозова вивчає роль грошово-кредитної політики у стимулюванні інноваційного розвитку економіки України, зокрема чинники монетарного походження, що стримують інноваційні процеси [3]. С.В. Леонов досліджує вплив рівня монетизації економіки України на інвестиційний потенціал банківської системи, негативні чинники демонетизації економіки України на формування та використання інвестиційного потенціалу банківської системи [4]. С. Міщенко вивчає вплив чинників на рівень монетизації економіки за допомогою економіко-статистичного аналізу [5].

Огляд літературних джерел переконує, що окремі питання впливу монетарної політики на інвестиційні процеси в Україні потребують глибокого обґрунтування у процесі їх дослідження.

Мета та завдання. Метою дослідження є вивчення впливу монетизації економіки на інвестиції в основний капітал. Для цього необхідне вирішення таких завдань: вивчити рівень монетизації економіки України; провести порівняльний аналіз ВВП та інвестицій в основний капітал в Україні; дослідити інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування; узагальнити вплив монетарної політики на джерела фінансування інвестицій в основний капітал в Україні.

Основна частина. Монетарна політика – один із видів макроекономічної політики, що є сукупністю заходів, за допомогою яких здійснюється вплив на стан грошового обігу і кредитної сфери з метою контролю і регулювання пропозиції грошей, процентних ставок, ринків капіталу тощо [2]. Монетарна політика здійснюється Центральними банками у результаті регулювання грошової

маси в економіці. Рівень монетизації економіки є результатом монетарної політики держави. Монетизація економіки, перш за все, визначається обсягом ВВП, швидкістю обороту грошової маси, рівнем попиту й пропозиції грошей.

Монетизація економіки оцінюється за допомогою коефіцієнта монетизації, який розраховується як відношення грошової маси до обсягу ВВП. Він характеризує ступінь забезпеченості економіки грошима.

Динаміку рівня монетизації економіки України та інфляції, наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка рівня монетизації економіки України та інфляції з 1997 р. по 2010 р. [6, 7]

Рік	Агрегат М3, млрд грн	Номинальний ВВП, млрд грн	Коефіцієнт монетизації, %	Індекс споживчих цін, %
1997	12,5	93,7	13,34	110,1
1998	15,7	102,6	15,30	120,0
1999	22,1	130,4	16,95	119,2
2000	32,3	170,1	18,99	125,8
2001	45,8	204,2	22,43	106,1
2002	64,9	225,8	28,74	99,4
2003	95,0	267,3	35,54	108,2
2004	125,8	345,1	36,45	112,3
2005	194,1	441,5	43,96	110,3
2006	261,1	544,2	47,98	111,6
2007	396,2	720,7	54,97	116,6
2008	515,3	949,9	54,25	122,3
2009	487,3	913,3	53,36	112,3
2010	597,9	1082,6	54,62	109,10

Рівень монетизації економіки України нижчий, ніж відповідний показник у промислово розвинених країнах, де він складає 70-80%. Низькі значення коефіцієнта монетизації економіки свідчать про тінізацію економіки або про широке застосування адміністративних методів впливу на економіку. До 1996 р. в економіці України спостерігалась демонетизація, що проявлялося у зниженні а7 по 2007 рр. спостерігаємо ремонетизацію, тобто збільшення забезпеченості потреб економіки грошима. Причиною цього було зростання грошової маси більш високими темпами за ВВП з 1995 р. Це відбулося за рахунок уповільнення та зниження інфляції та успішного проведення грошової реформи 1996 р. Слід відзначити дії Національного банку України, спрямовані на зменшення у структурі грошової маси готівки. Зростання попиту економічних суб'єктів на гроші і підштовхнуло до нарощування запасів грошей, що сприяє формуванню джерел інвестицій.

У 2008 р. та 2009 р. знову спостерігаємо незначне зниження значень коефіцієнта монетизації, що пов'язано з світовою фінансовою кризою, у 2010 р. показник незначно зростає.

Рівень монетизації економіки пов'язаний з економічним зростанням та інвестиційною активністю. У табл. 2 наведено результати аналізу обсягів інвестицій в основний капітал та ВВП впродовж 1997–2010 рр.

Як видно з даних табл. 2, обсяг інвестицій в основний капітал зріс упродовж 1997–2010 рр. від 12,4 млрд грн до 150,7 млрд грн (майже в 18,8 раза), а обсяг ВВП, відповідно, з 93,7 млрд грн до 949,9 млрд грн (в 10,1 раза), що є позитивною характеристикою розвитку економіки. Такі тенденції змін обсягу інвестицій в основний капітал та ВВП свідчать про збільшення витрат на відтво-

рення основних засобів, а також про економічне зростання країни впродовж досліджуваного періоду. Але у 2009 та 2010 рр. спостерігається зниження величини інвестицій в основний капітал та, відповідно, їх відношення до ВВП. Ці тенденції пов'язані з кризовими явищами у світовій та вітчизняній економіці.

Таблиця 2

Обсяг ВВП та інвестицій в основний капітал в Україні впродовж 1997–2010 рр. [7]

Показники	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Обсяг ВВП, млрд грн	93,7	102,6	130,4	170,1	204,2	225,8	267,3
Всього інвестицій в основний капітал, млрд грн	12,4	13,9	17,6	23,6	32,6	37,2	51
у т. ч.: % до ВВП	13,2	13,6	13,5	13,9	16,0	16,5	19,1
% до попереднього року		112,1	126,6	134,1	138,1	114,1	137,1
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Обсяг ВВП, млрд грн	345,1	441,5	544,2	720,7	949,9	913,3	1082,6
Всього інвестицій в основний капітал, млрд грн	75,7	93,1	125,3	188,5	233,1	151,8	150,7*
у т. ч.: % до ВВП	21,94	21,09	23,02	26,16	24,54	16,62	13,93
% до попереднього року	148,4	122,9	134,6	150,4	123,7	65,12	99,28

*Без ПДВ.

Важливо відзначити нерівномірну динаміку зростання величини інвестицій в основний капітал. Темпи зростання інвестицій збільшились упродовж 1997-2001 рр. із 112,1% до 138,1%, тоді як у 2002-2003 рр. знизилися до 114,1% та 137,1% відповідно. Це свідчить про зменшення інвестиційних можливостей суб'єктів господарювання та негативно впливає на відтворення основного капіталу. У 2004 р. спостерігається збільшення темпів зростання інвестицій в основний капітал до 148,4%. У 2005 р. темпи зростання інвестицій в основний капітал зменшуються до 122,9%, потім у 2006-2007 рр. показник збільшується до 150,4%. У 2008 р. темпи збільшення інвестицій в основний капітал уповільнюються до 123,7%, а у 2009 р. зменшуються до 65,12% від рівня попереднього року.

Протягом 1997-2008 рр. спостерігається зростання процентного відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП (на 11,34%), що свідчить про відчутну активізацію інвестиційного процесу. У період з 1997 по 2000 рр. відбувається повільне зростання відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП з 13,2% до 13,9%. Слід зазначити незначне зниження зростання показника у 1999 р. на 0,1% до 13,5%. З 2001 по 2004 рр. показник зростає з 16,0% до 21,94%. У 2005 р. відбулося уповільнення темпів економічного зростання, що, в свою чергу, негативно позначилося на інвестиціях в основний капітал: їх частка у ВВП зменшилася на 0,85% порівняно з показником 2004 р. і склала 21,09%. В 2006-2007 рр. відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП зростає до 26,16%, а в 2008 р. показник зменшується до 24,54%. У 2009 та 2010 р. показник знижується до 13,93%.

Таким чином, можна зробити висновок про збільшення витрат на відтворення основних засобів, а також про економічне зростання країни впродовж 1997-2008 рр. Однак виділяються 2005 та 2008 рр., коли темпи зростання інвестицій в основний капітал та їх відношення до ВВП уповільнювались, та 2009 і 2010 рр., що відзначаються зниженням цих показників.

Розглянемо структуру інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в Україні за даними, наведеними у табл. 3.

Таблиця 3

**Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування в Україні
впродовж 1997–2010 рр. (% до загального обсягу) [7]**

Показники	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
% до загально-го обсягу, всього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
у тому числі за рахунок														
коштів державного бюджету	8,4	7,3	7,6	5,1	5,4	5,0	7,0	10,5	5,5	5,5	5,6	5,0	4,4	6,3
коштів місцевих бюджетів	3,5	4,2	3,9	4,1	4,1	3,7	4,1	4,7	4,2	4,3	3,9	4,2	2,7	2,9
власних коштів підприємств та організацій	75,2	72,2	70,5	68,6	66,8	65,8	61,4	61,7	57,4	57,8	56,5	56,7	63,3	55,7
коштів іноземних інвесторів	1,1	3,0	3,9	5,9	4,3	5,6	5,5	3,6	5,0	3,7	3,5	3,3	4,5	2,3
коштів населення на будівництво власних квартир	5,6	5,2	4,1	3,2	3,1
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	8,1	7,5	6,3	5,0	4,4	4,2	3,6	3,4	3,3	4,1	4,5	5,0	3,6	10,7
кредитів банків та інших позик	0,8	1,7	4,3	5,3	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6	17,3	14,2	13,7
інших джерел фінансування	3,7	5,8	7,0	9,6	10,7	10,4	10,2	8,5	9,8	3,5	4,2	4,4	4,1	5,3

Як видно з табл. 3 найбільшу частку в інвестиціях в основний капітал за джерелами фінансування в аналізованому періоді складають власні кошти підприємств та організацій. Їх питома вага поступово зменшується з 75,2% в 1997 р. до 55,7% в 2010 р. Слід зазначити збільшення показника у 2009 р. до 63,3%.

Частка інвестицій в основний капітал за рахунок коштів державного бюджету у період 1997-2002 рр. зменшується з 8,4% до 5,0%, потім зростає до 7,0%

у 2003 р. та 10,5% у 2004 р. У наступні роки питома вага складає близько 5%. Таким чином, можна зробити висновок про зменшення ролі держави у формуванні основного капіталу.

Кошти місцевих бюджетів у структурі інвестицій складають впродовж 1997–2002 рр. близько 4% (найменша частка у 1997 р. – 3,5%, найбільша – 4,7% у 2004 р.).

Питома вага коштів іноземних інвесторів в структурі інвестицій в основний капітал в аналізованому періоді змінюється від 1,1% у 1997 р. до 5,9% у 2000 р. Частка коштів іноземних інвесторів збільшується з 1997 р. по 2000 р., у період з 2001 по 2005 рр. спостерігається коливання показника, а з 2006 р. – зменшення. Незважаючи на найвищий абсолютний приріст величини інвестицій в основний капітал за рахунок коштів іноземних інвесторів, питома вага цього джерела інвестицій у 2007 р. зменшується до 3,5% проти 3,7% у 2006 р. Це пояснюється тим, що темпи зростання коштів іноземних інвесторів у 2007 р. менші за темпи збільшення загальної величини інвестицій в основний капітал (145% та 150% відповідно). Частка коштів населення на будівництво власних квартир у загальній величині інвестицій в основний капітал зменшується з 5,6% у 2006 р. до 3,1% у 2010 р.

Питома вага коштів населення на індивідуальне житлове будівництво зменшувалась з 8,1% у 1997 р. до 3,3 % у 2005 р., потім спостерігається зростання показника до 10,7% у 2010 р. Це свідчить не про зростання фінансової забезпеченості домогосподарств, а про відносне зменшення інших джерел фінансування основного капіталу.

Кредити банків та інші позики у структурі інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування впродовж 2000-2003 рр. збільшуються з 1,7% до 8,2%, у 2004 р. складають 7,6%, а з 2005 по 2008 р. зростають з 14,8% до 17,3%. Таким чином, можна зробити висновок про зростання ролі банківського сектора у фінансуванні інвестицій в основний капітал у цей період. Проте у зв'язку з фінансовою кризою показник зменшився у 2009-2010 рр. до 13,7%.

Знижується частка централізованого фінансування за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Це цілком закономірно в умовах ринкової економіки. Бюджетні кошти повинні застосовуватися для фінансування інвестицій в об'єкти соціальної інфраструктури, а також в такі проекти, які мають інноваційний характер.

Основним джерелом фінансування інвестицій в основний капітал в Україні є власні кошти підприємств та організацій. Фінансова криза значно впливає на ці джерела. Основу власних коштів підприємств складають прибуток та амортизація.

Частка коштів іноземних інвесторів в структурі інвестицій в основний капітал незначна. Це пояснюється високим рівнем інвестиційного ризику в Україні, який зумовлюється нестабільністю економічної та політичної ситуації, високим рівнем тінізації економіки, недосконалістю законодавчої бази, що регулює діяльність суб'єктів підприємництва в Україні.

Знизилась роль кредитів банків та інших позик, їх частка у 2010 р. складала 13,4%. В умовах фінансової кризи довгострокове кредитування для більшості підприємств стає неможливим через їх високу вартість та дуже високі вимоги до позичальників.

Висновки. Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити такі висновки.

Рівень монетизації економіки України низький для створення необхідних джерел фінансування інвестиційної діяльності, зокрема інвестицій в основний капітал. Зростання монетизації економіки України супроводжується збільшенням частки кредитів банків та інших позик в структурі джерел фінансування інвестицій в основний капітал.

На формування джерел фінансування інвестицій в основний капітал в Україні впливають такі монетарні чинники: висока вартість фінансових ресур-

сів; високе значення облікової ставки НБУ та недостатнє її застосування як інструмента монетарної політики; недостатність у банків «довгих» грошей, які є джерелом кредитування інвестицій в основний капітал.

Для вирішення цих проблем необхідне стимулювання з боку НБУ довгострокових залучень комерційних банків, наприклад, за рахунок використання механізму обов'язкового резервування. Але лише монетарних заходів щодо активізації інвестицій в основний капітал недостатньо. Необхідно реалізовувати заходи щодо детінізації та зменшення доларизації економіки, розвитку малого та середнього бізнесу в країні, підвищення довіри населення до банківської системи.

Список використаної літератури

1. Вядрова І.М. Система фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційного розвитку в Україні та можливості її активізації в сучасних умовах / І.М. Вядрова, С.М. Пашова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2011. – № 1(10). – С. 121–126.

2. Панковець М.П. Монетарна політика та ефективність її проведення / М.П. Панковець // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010. – № 3 (9). – С. 47–51.

3. Лозова О. Роль грошово-кредитної політики в стимулюванні інноваційного розвитку вітчизняної економіки / О. Лозова // Галицький економічний вісник. – 2011. – № 2 (31). – С. 140–145.

4. Леонов С.В. Вплив рівня монетизації економіки України на можливості формування та ефективного використання інвестиційного потенціалу банківської системи / С.В. Леонов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Зб. Наук. праць. – 2009. – № 27. – С. 124–133.

5. Міщенко С. Економіко-статистичний аналіз факторів монетизації економіки / С. Міщенко // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 1. – С. 31–33.

6. Монетарний огляд за 2011 рік // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Рассмотрено влияние монетизации экономики на экономический рост и инвестиции в основной капитал в Украине. Проанализированы факторы, необходимые для активизации инвестиционных процессов.

Ключевые слова: монетизация экономики, инвестиции в основной капитал.

The effect of economy monetization on economic growth and investment in fixed assets in Ukraine is examined. The necessary factors for investment processes activation are analyzed.

Key words: economy monetization, investments in fixed assets.

Надійшло до редакції 5.04.2012.